

ЯКОВЕНКО Р. В.

ЛЕКЦІЯ № 8

з курсу

**ОСНОВИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ**

для студентів інженерно-технічних спеціальностей

м. Кропивницький – 2018

УДК 330.101(075)

ББК 65.01я73

Я47

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики. Протокол від 12 вересня 2018 року № 2.

© Р.В. Яковенко, 2018.

© ЦНТУ, 2018.

Тема 8. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

ЗМІСТ

1. Національна економіка та макроекономічний рівень господарювання.
2. Валовий внутрішній продукт (ВВП).
3. Інші показники системи національних рахунків (СНР).
4. Роль цін у вимірюванні макроекономічних показників.
5. ВВП та суспільний добробут.

1. Національна економіка та макроекономічний рівень господарювання

Національна економіка – це система економічних інститутів та відносин, що функціонують у межах однієї країни та є виразниками її національних і економічних інтересів. Одним із пріоритетних напрямків економічної діяльності суб'єктів економічної діяльності є забезпечення **економічної безпеки держави**, тобто рівня розвитку економічної системи, яка не залежить від економічної діяльності інших країн.

Велике значення для досягнення зазначених результатів відіграють показники **макроекономічної структури держави**, тобто співвідношення між окремими секторами й галузями економіки.

В залежності від змісту економічних явищ виділяють *відтворювальні, галузеві та територіальні* співвідношення.

Структура національного виробництва складається з 4-х елементів:

- 1 – виробництво споживчих товарів;
- 2 – виробництво інвестиційних товарів;
- 3 – сфера послуг;
- 4 – відтворювально-промисловий капітал.

Головним завданням структурної політики держави є розбудова нової структури національної економіки, яка базувалась би на інноваційному виробництві основою якого є НТП.

Макроекономічний рівень господарювання використовує сукупні (агреговані) показники, що об'єднують низки показників схожого типу, наприклад сукупний попит або сукупна пропозиція.

2. Валовий внутрішній продукт (ВВП)

ВВП є головним макроекономічним показником, його визначають як сукупну ринкову вартість всього обсягу кінцевого виробництва товарів і послуг вироблених всередині країни за рік.

При розрахунку ВВП враховується тільки ринкова вартість *кінцевої* продукції і не включається вартість *проміжної* продукції. Під кінцевим продуктом розуміють товари і послуги, які купують для споживання а не для подальшої переробки. До вартості кінцевих продуктів уже входить вартість проміжних продуктів (*так, наприклад, при врахуванні ціни хліба, окремо не враховується вартість борошна*). Тому додаткове врахування проміжних

продуктів означало б як мінімум подвійний рахунок і завищену оцінку ВВП.

ВВП може обчислюватись:

через грошові витрати на купівлю виготовлених товарів;
через грошові доходи, отримані від виробництва цих товарів;
за виробничим методом.

Показники отримані при розрахунку кожним методом повинні співпадати.

ВВП через витрати обчислюється додаванням наступних показників:
особисті споживчі витрати домашніх господарств;
валові приватні внутрішні інвестиції;
державні закупівлі товарів та послуг;
чистий експорт (експорт-імпорт).

$$\text{ВВП} = \text{С} + \text{Ів} + \text{ДЗ} + \text{ЧЕ}$$

ВВП за доходами оцінюється як сума наступних показників:
амортизація (витрати на відновлення основного капіталу);
відсотки (річний дохід від грошового капіталу);
заробітна плата робітників та доплати до неї;
прибутки фірм включаючи дивіденди (доходи від акцій);
рента (річний дохід від землі);
непрямі податки на бізнес (з продажу, на майно, акцизи тощо).

3. Інші показники СНР

Крім ВВП існує ще низка показників, що характеризують стан національного виробництва.

Валовий національний продукт (ВНП) відображає сукупну ринкову вартість усього виробництва товарів і послуг суб'єктів країни за рік. Він враховує закордонне виробництво суб'єктів даної країни і не враховує доходи отримані нерезидентами в цій країні.

Крім ВНП та ВВП до системи національних рахунків входять низка інших стратегічних показників, які можуть бути розраховані на базі ВВП.

$$\text{ЧВП} = \text{ВВП} - \text{амортизаційні відрахування}$$

$$\text{НД} = \text{ЧВП} - \text{непрямі податки на бізнес}$$

Особистий дохід (ОД) – дорівнює національному доходу за виключенням внесків на соціальне страхування, податків на прибуток корпорацій (АТ), та з додаванням трансфертних платежів (соціальної допомоги та виплат населенню). Тобто це є фактично отриманий населенням дохід з урахуванням податків.

Дохід кінцевого користування – дохід після сплати індивідуальних податків. Розраховується як ОД за мінусом особистого прибуткового податку, податків на особисте майно і на спадщину.

4. Роль цін в обчисленні макроекономічних показників

Показники СНР доречно та зручно вимірювати в грошових показниках, але ціни мають властивість змінюватись протягом кожного періоду часу. Тому для співставлення показників різних років, необхідно враховувати ціновий чинник. При макроекономічному аналізі розраховують два види ВВП – *номінальний і реальний*.

Номінальний ВВП відображає обсяг виробництва у ринкових цінах, що склалися на момент створення цього обсягу продукції. **Реальний ВВП** відображає вартість загального обсягу виробництва в різні роки в постійних цінах одного визначеного року, який називається базовим. В цьому випадку використовують **індекс цін**, який розраховується як співвідношення між сукупною поточною ціною певного набору товарів і послуг (споживчого кошику) певного року до такого ж показника в цінах базового року.

Споживчий кошик в цінах поточного року

$$I_c = \frac{\text{Споживчий кошик в цінах поточного року}}{\text{Споживчий кошик в цінах базового року}} \quad (\times 100\%)$$

Споживчий кошик в цінах базового року

Індекс цін може розраховуватись як у відсотках так і в частках. Якщо він більше 100% або 1 – має місце *інфляція*, якщо менше – *дефляція*.

Отже, реальний ВВП – це номінальний ВВП з урахуванням інфляції.

$$\text{Реальний ВВП} = \frac{\text{Номінальний ВВП}}{\text{Індекс цін (в частках)}}$$

За цією методикою можна розрахувати будь-які реальні показники СНР.

5. ВВП та суспільний добробут

ВВП виражає лише кількісні показники обсягу національного виробництва і не завжди може слугувати показником якості життя населення через низку причин.

- ВВП не враховує всі економічні позаринкові операції, такі як власне господарство (городи та сади).

- ВВП не враховує вільний час населення – а саме він є одним з визначальних показників добробуту.

- Він не враховує якісні зміни товарів і послуг.
- Не бере до уваги структуру виробництва, та його розподіл між різними групами населення.

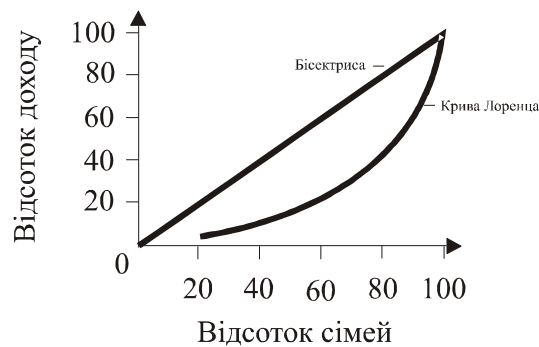

Рис. 1. Крива Лоренця

- ВВП не цікавить забруднення навколишнього середовища.
- Не враховує зміни чисельності населення країни та їх співвідношення з ВВП.
- Не враховує діяльність в секторі тіньової економіки.

Виділяють два види **негативного підприємництва**: **насилницька діяльність**, пов'язана із силовими методами отримання благ, або **злочинність**; та **тіньова економіка**, що поділяється на **неофіційну** (тобто ту, що уникає державного податкового та статистичного обліку) і **фіктивну** економіку, що пов'язана з ошукуванням партнерів та клієнтів, тобто **шахрайство**.

Література:

1. *Яковенко Р. В.* Основи теорії економіки для технічних спеціальностей : навч. посіб / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Поліграф-Сервіс”, 2009. – 120 с. : іл.
2. *Яковенко Р. В.* Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
3. *Яковенко Р. В.* Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики. Дидактичний довідник / Роман Яковенко. – [Вид. 2-ге, випр.]. – Кіровоград : видавець Лисенко В.Ф., 2015. – 130 с.
4. *Яковенко Р. В.* Робоча програма дисципліни „Основи економічної теорії” для студентів денної та заочної форми навчання за галуззю знань 13 „Механічна інженерія”, спеціальностей 131 „Прикладна механіка”, 133 „Галузеве машинобудування”, 274 „Автомобільний транспорт”, 192 „Будівництво та цивільна інженерія” / Р. В. Яковенко, Г. К. Волчкова. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 36 с. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6986/1/200pdf.PDF>.
5. *Яковенко Р. В.* Основи економічної теорії для технічних спеціальностей : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кропивницький : КНТУ, 2016. – 50 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6135/1/konsp16.PDF>.
6. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : конспект лекцій. Частина перша. / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 68 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6171/1/konspek1.PDF>.
7. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : конспект лекцій. Частина друга. / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 80 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6172/1/konspek2.PDF>.
8. *Яковенко Р. В.* Основи економічної теорії для студентів юридичного факультету : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КІРУЕ, 2016. – 50 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6419/1/konsUF.PDF>.
9. *Яковенко Р. В.* Економічна теорія : опорний конспект лекцій для студентів спеціальностей „Менеджмент” та „Міжнародні економічні відносини” / Роман Яковенко. – Кропивницький: КНТУ, 2016. – 72 с. : іл. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6168/1/Konspekt16O.PDF>.
10. *Яковенко Р. В.* Наукова робота студентів : методичні поради та рекомендації / Роман Яковенко. – Кіровоград : „ПіК”, 2009. – 40 с. Доступно за адресою: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6104/1/nrsss17.PDF>.
11. *Яковенко Р. В.* Тести для контролю знань з навчальної дисципліни „Економічна теорія” / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : КНТУ,

20016. – 17 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6318/1/test16pdf.PDF>.

12. Яковенко Р. В. Тести для контролю знань з навчальної дисципліни „Основи економічної теорії” для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2011. – 24 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6319/1/test16teh.PDF>.

13. Яковенко Р. В. Економічна теорія : зразки практичних розрахункових робіт / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 22 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6424/1/zrazki.PDF>.

14. Яковенко Р. В. Актуальна тематика наукових досліджень студентів / Роман Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 5 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7097/1/256pddd.PDF>.

15. Яковенко Р. В. Питання до заліку з дисципліни „Основи економічної теорії” для студентів денної та заочної форми навчання / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 4 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6989/1/203pdf.PDF>.

16. Яковенко Р. В. Вопросы для зачёта/экзамена по курсу «Основы экономической теории» в 2017-2018 учебном году для иностранных студентов / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2017. – 4 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7096/1/255pdf.PDF>.

17. Яковенко Р. В. Активізація контролю знань з паралельного вивчення економіки та англійської мови / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 8 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7414/1/301pdf.PDF>.

18. Яковенко Р. В. Допоміжна частина з паралельного вивчення економіки та англійської мови / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 11 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7415/1/302pdf.PDF>.

19. Яковенко Р. В. Економічні категорії, економічні показники та економічні закони : навчальний посібник з курсу «Основи економічної теорії» для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 20 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7416/1/303pdf.PDF>.

20. Яковенко Р. В. Анотація курсу „Основи економічної теорії” для технічних спеціальностей / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 7 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7394/1/293pdf.PDF>.

21. Яковенко Р. В. Бюджет і бюджетний устрій України : лекція і контрольні тести для перепідготовки та підвищення кваліфікації / Р. В. Яковенко. – Кропивницький : ЦНТУ, 2018. – 11 с. Доступно за адресою:
<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7418/1/305pdf.PDF>.

22. Яковенко Р. В. Людський потенціал. Військово-економічний аспект / Роман Яковенко // Наук. праці Кіровоградського нац. техн. ун-ту : Економічні науки. – Кіровоград : КНТУ. – 2010. – Вип. 17. – С. 350–360.

23. Яковенко Р. В. Сальдо зовнішньої торгівлі послугами / Р. В. Яковенко, В. Ю. Соловйова // *Materialy XII Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji [„Strategiczne pytania swiatowej nauki – 2016”]*. (Перемишль, Польща, 7-15 лютого 2016 р.). – Przemysl : Nauka i stadia, 2016. – Vol. 2 : Ekonomiczne nauki. – С. 64–66.

24. Яковенко Р. В. Вимірювання результатів економічної діяльності в умовах сучасних цивілізаційних зрушень / Р. В. Яковенко // Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 травня 2016 р. – Кіровоград : Ексклюзив-Систем, 2016. – С. 281–283.

25. Яковенко Р. В. Роль цивілізаційного підходу для сьогодення України / Р. В. Яковенко, В. А. Мицюк // „Сучасні проблеми економічної теорії, маркетингу та моделювання соціально-економічних систем” : Матеріали Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції (заочної), м. Кропивницький, 28-29 квітня 2017 року. – Кропивницький : „Ексклюзив-систем”, 2017. – С. 126–128.

26. Яковенко Р. В. Вплив російської агресії на економічну безпеку України в межах глобалізаційних процесів / Р. В. Яковенко, В. І. Головатій // Україна – територія можливостей для розвитку підприємництва : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції [Економічні перспективи підприємництва в Україні], (26–27 жовтня 2017 р., м. Ірпінь) : у 2 ч. Ч. 2. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2017. – С. 152–154.

27. Яковенко Р. В. Роль демографічних показників у макроекономічному рахівництві [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=2648>. – Назва з титул. Екрану.

28. Яковенко Р. В. Сутність національної економіки [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://rk.kr.ua/sutnist-natsionalnoi-ekonomiki>. – Назва з титул. Екрану.

29. Яковенко Р. В. Суспільне відтворення в умовах глобалізації : соціально-економічний механізм впливу на демографічні процеси [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://www.surma-ua.info/?p=4754>. – Назва з титул. екрану.

30. Яковенко Р. В. Виробничі показники національної економіки [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://tusovka.kr.ua/news/2018/01/16/virobnichi-pokazniki-natsionalnoi-ekonomiki>. – Назва з титул. Екрану.

31. Яковенко Р. В. Індeksi та математичні моделі національної економіки [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://tusovka.kr.ua/news/2018/01/17/indeksi-ta-matematichni-modeli-pokaznikiv-natsionalnoi-ekonomiki>. – Назва з титул. Екрану.

32. *Яковенко Р. В.* Сутність та структура національного багатства. Національний капітал [Електронний ресурс] / Р. В. Яковенко. – Режим доступу : <http://tusovka.kr.ua/news/2018/01/31/sutnist-ta-struktura-ekonomichnogo-potentsialu-natsionalne-bagatstvo>. – Назва з титул. екрану.